

Glagoljaško pjevanje liturgijski pučki glazbeni sustav crkve u Hrvata

Prije osvrta na ovaj očito izazovan naslov, mogli bi se vratiti kratko mislima u daleku prošlost i osvježiti okolnosti u kojima je jedan takav melodijski sustav mogao biti „osmišljen“ i unutar ustaljenih liturgijskih uzusa Rimske Crkve primjenjiv. Pučko, naime, liturgijsko pjevanje pod gornjim naslovom ne bi sasvim sigurno niti postojalo niti bi se ikad spominjalo da se u drugoj polovici 9. stoljeća nisu pojavila dva nadahnuta „slavenska apostola“ Ćiril i Metod, koji su na početku svog misionarskog djelovanja uspjeli iznaći jedno dotad nepostojeće *pismo-alfabet*, kako bi se „govorene“ riječi tadašnjeg (arhaičnog) slavenskog jezika mogle u pisanoj formi fiksirati.

Vjerojatno, nisu tada ni sami mogli znati ili predvidjeti o kakvom će dalekosežno-povijesnom „iznašašću“ biti riječ. Još manje da će to iznađeno „glagolitičko“ pismo¹ postati kamen-temeljac na koji će se, otad počev, vjekovno oslanjati ono što će na našim područjima obilježavati fenomenologiju izvanrednih kulturnih i vjerskih dostignuća; da će upravo tim „*pismom*“ biti osnažen jedan revolucionarno-povijesni iskorak, nezamisliv dotad unutar liturgijske organiziranosti rimokatoličke Crkve, koji će na našim prostorima „trijumfirati“ *posebnošću* uporabe narodnog jezika u liturgiji, istodobno i *pojavlivanja* brojnih rukom pisanih prijevoda kako biblijskih tekstova tako i onih od Crkve propisanih liturgijskih, dostupnih puku na otad razumljivom staroslavenskom odnosno crkveno-slavenskom jeziku, pisanih *glagoljicom*.

¹ Smatra se da je naziv proizišao od izraza „glagolati“ (govoriti) koji se u obliku „glagoljo vam“ mogao često u Evanđeljima čuti i pamtiti. Odatle i izrazi: glagoljica; pop „glagoljaš“, onaj koji je glagoljao tj. koji se pri obredima služio crkveno-slavenskim knjigama pisanim glagoljicom; i *pjevanje* dobiva naziv „glagoljaško“ zato jer se *početno* baziralo na staroslavenskim tekstovima pisanim glagoljicom (kasnije i latinicom) pri čemu je uvijek i isključivo riječ o *pučkom* crkvenom pjevanju, koje se usmenim putem s koljena na koljeno prenosilo! Usp. J. Hamm, Staroslavenska Gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1970, str. 11.

Tragom „baštinjenog“

Za očekivati je, međutim, ipak bilo da jedan takav „glagoljaški“ iskorak - ta nova liturgijska „posebnost“ neće tek tako (lako) zaživjeti! Kako i bi, kad je kod ondašnjih „latinskih“ misionara vladalo uvjerenje da su samo knjige na latinskom, grčkom ili hebrejskom jeziku one kojima se smije slaviti Boga; otkud onda jedna takva „novina“?

Pitanja u tom smislu će se postavljati, odgovori Papa slijediti, tenzije smirivati, kako u pravcu „latinaša“ tako i više još u pravcu hrvatsko-dalmatinskih biskupa, upravo zbog uporabe staroslavenskih tekstova u obrednim liturgijskim slavljenjima, čestim trendovima sučeljavanja, periodičnih dozvola, strogih zabrana, prešutnih toleriranja, ponovnih zabrana/dozvola, kojima su se za određene dijelove bogoštovlja propisivali latinski tekstovi, za nekoje pripuštali crkveno-slavenski glagoljaški, dok se oni na živom hrvatskom jeziku nisu ni uzimali u obzir!

Međutim, sva ta u odnosu na „glagoljašku“ prošlost učestala kontroverzna suprotivljenja nisu uspijevala

osujetiti održivost bogoslužja na otad vjernicima razumljivom staroslavenskom jeziku, temeljenom uostalom upravo na *povlastici* početno hrvatsko-jadranskim biskupima od Papa ustupljenoj.²

Ⲁ tom smislu glagoljica se (kao i glagoljaštvo općenito) već od samog početka na našim područjima (posebno onim priobalnim) nepovratno „ukorjenjuje“; postaje sinonim za njom pisane staroslavenske tekstove u bogoslužju rimskog obreda; „zaštitni znak“ političke i društvene svijesti toliko potrebne u vjekovnim previranjima našeg opstanka i samobitnosti; polazište kako vjerskim tako i kulturno-pravnim stečevinama; *početak* jednog (na našim prostorima) fenomenalnog slijeda od gotovo 11 stoljeća (očuvanog bogoslužja na narodnom jeziku, temeljenog na staroslavenskim prijevodima biblijskih tekstova, brevijara, rituala ili Misala tiskanih početno glagoljicom (kasnije i latinicom) uz također i fascinantno broj postupno nastajalih hrvatskih lekcionara.³

Logično se stoga može pretpostaviti, da je već od početka u crkvama naših mjesta te iste službene tekstove na vlastitom jeziku dostupne i razumljive, božji narod uz klerike glagoljaše potom i skupine odabranih pjevača iz puka (težaka, radnika, ribara) kontinuirano pratio i pjevao svojim vlastitim **pučkim** napjevima, posebnim i **neovisnim** od onih (kodiranih) gregorijanskih, univerzalno na latinskim tekstovima u obredima Rimske Crkve, primjenjivanih.

Iako o toj realnoj pretpostavci nemamo konkretnih pisano-očuvanih saznanja, ostaju nam ipak (ili tek) dostupna neka značajna *indirektna*, primjerice ono iz

² Usp. Jerko Bezić, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, JAZU, Zadar, 1975. U toj knjizi autor detaljno i temeljito iznosi precizne povijesno dokumentirane činjenice vezane uz problematiku uporabe narodnog jezika u liturgiji.

³ Usp. Jerko Fučak, *Šest stoljeća hrvatskog Lekcionara*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1975. Autor donosi brojne faksimile naslovnih stranica Evanđelistara, uz temeljit povijesno dokumentiran prikaz njihovog razvoj-nog puta.

1177. godine, kojim kardinal Boson opisuje kako je papa Aleksandar III. pred velikim nevremenom bio svratio u grad Zadar, gdje ga je narod dočekao uz *pjevanje* bezbrojnih lauda i kantika, koji su *gromko* odjekivali („al-tissone resonantibus“) u njihovu *slavenskom* jeziku („in eorum sclavica lingua“).⁴

Na isti način i ono iz kraja 16. stoljeća, kojim apostolski vizitator Valier, prateći liturgijske obrede benediktinaca glagoljaša na Pašmanu primjećuje: „sve pjevaju vještinom koju su stekli dugotrajnom uporabom i napamet“; slično i pri susretu s glagoljašima u Čokovcu: „nemaju nijedne knjige sa zapisanim napjevima za pjevanje u koru, sve pjevaju napamet“, kao i na otočiću Galevcu kod trećoredaca glagoljaša „ne služe se zapisanim, notiranim zapisima“.⁵

U tom smislu jedan rukopis osorskog biskupa Mate Karamana iz 1740. godine pruža još snažnije svjedočanstvo o glagoljaškom pjevanju u kojem stoji: „ne prati ga nikakav instrument; ono je bez (stručne muzičke) izobrazbe, sastavljeno od izvjesnog jednostavnog i dirljivog (dirljivo svečanog) napjeva koji pobuđuje pobožnost. Zbor je brojao jer ga sastavljaju svećenici, klerici, učenici (dijaci) i mnogi drugi laici kojima nije teško naučiti molitve što se pjevaju u *njihovom* jeziku, niti im je teško prilagoditi glas pjevanju koje traži više pobožnosti nego umijeća“.⁶

Polazeći od tih svjedočanstava i od rezultata iscrpnih arhivsko-povijesnih istraživanja u odnosu na nastanak i primjenljivost glagoljice u bogoštovlju, akademik Jerko Bezić u taj znanstveno definiran kontekst logično uključuje i *pjevanje*, koje je to bogoštovlje u kontinuiranoj usmenoj predaji blisko-melodijski kroz stoljeća slijedilo.

Označuje ga kao „slavensko, hrvatsko **pučko** crkveno pjevanje zapadne rimske liturgije, koje se razvilo u hrvatskim primorskim krajevima od Istre do južne Dalmacije, uključujući pritom i otoke; u *užem* smislu obuhvaća *pjevanje* svećenika i klerika glagoljaša koji su bogoštovlje obavljali na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije, služeći se *liturgijskim knjigama* zapadnog obreda, pisanih glagoljicom;⁷ u *širem* pak smislu predstavlja svekoliko od davnine uobičajeno pjevanje svećenika i laika (solista i skupina), liturgijsko, paraliturgijsko i drugo crkveno pjevanje zapadnog obreda,

⁴ Usp. A. Strgačić, *Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra*, ZZ. 384.

⁵ Usp. J. Bezić, op. cit., str. 156-157.

⁶ Usp. J. Bezić, op. cit., str. 182.

⁷ Usp. Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb: JLZ, „Miroslav Krleža“, 1986, sv. 4: E: Hrv., str. 378.

koje je u svojim počecima proizišlo iz crkvenog pjevanja na crkvenoslavenskom jeziku i još u srednjem vijeku uključilo i crkveno pjevanje na hrvatskom, živom narodnom jeziku“.⁸

Neovisno o činjenici da se počeci evolucijskih stadija nastanka i povijesne prilagodbe takve vrste pučkog pjevanja u bogoštovlju ne mogu arhivski argumentirati, ostaje uvjerenje da je ono nedvojbeno već od početka bilo dio „žive“ tradicije, koju su skupine (glasom) nadarenih pjevača izravno i spontano s koljena na koljeno usmeno „prenosili“, a za koje se također mogu primijeniti riječi apostolskog vizitatora Valiera: ... „nemaju nijedne knjige sa zapisanim napjevima za pjevanje ... sve pjevaju vještinom koju su stekli dugotrajnom upotrebom i napamet“!

Uostalom, stoljeća su pokazala, da je taj naš crkveno-pučki glazbeni sustav, zaseban i paralelan s gregorijanskim, ostao unutar organiziranosti Rimske Crkve (unatoč svim periodičnim prekidima i osporavanjima) trajno očuvan; da (ta) dva zasebna muzička fenomena, gregorijansko s jedne, glagoljaško pučko s druge strane, spajaju *isti* od Crkve propisani tekstovi, ali na različitim jezicima: gregorijansko na latinskom, glagoljaško-pučko na crkveno-slavenskom, ščavetu, odnosno živom hrvatskom jeziku; da naš glagoljaško-pučki glazbeni sustav prati iste obrede Rimske Crkve, pri istim liturgijskim slavljinama, ali verzijama različitog melodijskog suzvučja!

Ako nam odgovori o tim s koljena na koljeno „nasljeđivanim“ pučkim crkveno-glagoljaškim napjevima, njihovim počecima, evolucijskim aspektima, načinima nastanka ili utjecajima sa strane, ne mogu u nedostatku pa i neznatnijih pisanih arhivskih pokazatelja biti dostupni, ne preostaje onda drugo nego da se istraživački napori usmjere prema zadnje-dostupnom dijelu tog i takvog „melodijskog“ nasljeđa, primjerice, onog iz 70-ih godina prošlog stoljeća kad su pred reformskim liturgijskim raskrižjem „obilježnim“ odredbama II. Vatikanskog Sabora⁹ mogli pjevači iz većine srednjo-dalmatinskih mjesta¹⁰ na svoje do tada očuvane, spontano otpjevane i snimljene repertoare crkvenog glagoljaško-pučkog pjevanja, staviti oznaku „izvornosti“! Da je taj pothvat mogao biti ostvaren, k tome još zbog nastajućih reformi „u pravo vrijeme“ dogodilo se gotovo slučajno, zbog teme (mog) tih godina planiranog

⁸ Usp. J. Bezić, *Spomenici glagoljaškog pjevanja I*, JAZU, Zagreb, 1983, str. XI:

⁹ Održanog u Rimu između 1963. i 1965. godine.

¹⁰ Mogli su to jednako tako biti i pjevači iz mjesta istarsko-kvarnerskog područja, sjeverne ili južne Dalmacije!

diplomskog, kasnije i post-diplomskog rada, ciljano usmjerenog na proučavanje crkveno-pučkog glagoljaškog pjevanja, temeljenog na (sistematski) snimljenim napjevima iz većine mjesta tog (teritorijalno) „zaukruženog“ područja,¹¹ što se doista počev od 1972. i *zaključno* do 1975. godine, kroz više uspješno ostvarenih ciklusa snimanja i pritom preko 2.300 prikupljenih crkveno-pučkih glagoljaških napjeva i ostvarilo bilo!

S tim u svezi važno je reći i naglasiti, da su iz tog izvanrednog skupa snimljenih napjeva bili *pomno* izostavljani bilo kakvi napjevi poznatih autora; poznate popijevke iz pojedinih zbirki ili kantuala; „cecilijanske“ ili neke već nadolazeće modernističke skladbe, pa čak i pojedine intonacije ili napjevi u nadležnosti župnika (ti u većini slučajeva stilski i melodijski strani pučkom melodijskom repertoaru dotičnog mjesta); da su za izvedbe tih isključivo **pučkih** napjeva bili u svakom od mjesta zaduženi odabrani pjevači kao *službeni* predstavnici baštine, obdareni istančanim sluhom, zvonkim i preciznim glasom, koji su na svom jeziku pjevali redom i u cijelosti „pučki“, iste one tekstove sadržane u službenim *latinskim* brevijarima (časoslovima), lekcionarima ili u gregorijanskom „Liber Ususalis“.

I s tim u vezi treba znati, da se izbor *odgovornih* pjevača u odnosu na pučko crkveno pjevanje svakog mjesta, oduvijek provodio prema strogim kriterijima, kako to potvrđuje zanimljiv citat, koji Niko Kalogjera, zaslužan prikupljač crkveno-pučkih napjeva, pišući 1920. godine o splitskim crkvama i pjevačima donosi: „Biti pivačom bila je velika čast, do koje svatko nije mogao doći; re-

¹¹ Šireg splitskog područja, otoka Braća, Hvara i Šolte.

dovito nije mogao pjevačem postati odrasli čovjek, već je morao kao dijete prisustvovati pjevanju, *slušati starije*, dok mu se ne bi sve melodije prelile u *oba uha*; dokle nisu ispunjeni svi njihovi pretjerani zahtjevi sa svim cvjetićima, dotle vele novom pjevaču, da mu je melodija ušla u (*samo*) jedno uho (među te spadam i ja“).¹²

Slikovito, ali sadržajno rečeno: mladi su trebali biti sposobni crkveno-glagoljaške pučke napjeve prihvatiti izvorno i vjerno, u cijelosti bez alteracija; morali su se kroz stroge kriterije potvrditi i „dokazati“ da su sposobni preuzeti odgovornost pjevanja onako kako su to u *izvornosti* od svojih prethodnika čuli i naučili!

Upravo takvi kriteriji „krasili su“ pjevače svih pri snimanju istraživanih mjesta srednje Dalmacije; bili su to (u većini slučajeva) pjevači rođeni između 1896. i 1930. godine, predstavljajući se tako (uzme li se u obzir realna konstelacija već postepeno nastupajućih reformskih zbivanja) kao zadnja *autentična* generacija (pre)nositelja i „*pokazatelja*“ izvorno do tada očuvanih crkveno-glagoljaških pučkih melodijskih sadržaja u svakom od istraživanih mjesta posebno, koje su oni tada (70-ih godina prošlog stoljeća) mogli otpjevati **spontano, izvorno vjerno, u cijelosti** bez alteracija, melodijskog „traženja“, uljepšavanja ili uvježbavanja, onakve kakve su ih kao „**predreformske**“ u svoje vrijeme od starijih u nasljeđe preuzimali.

Oni su dakle bili ti, koji su u većem dijelu 20. stoljeća (kao *zadnji*) obilježili repertoare crkveno-pučkog glagoljaškog pjevanja usmenom predajom u cjelini (na svom području) izvorno naslijeđenog i to od prethodne generacije pjevača iz otprilike druge polovice 19. stoljeća; ako se onda i dosljedno tome uzme u obzir da ono što su pjevači 19. stoljeća njima usmeno predavali, sami su u svoje vrijeme na sličan način baštinili od generacije koja je i njima po istom principu prethodila tj. od pjevača rođenih krajem 18. stoljeća, onda se time očigledno potvrđuju konstante -za dva zadnja stoljeća- neprekinutog slijeda izvorno očuvane glagoljaško-pučke pjevane baštine.¹³

POST-reformska „prilagođavanja“

Dogodilo se je, međutim, da su to nekadašnje vjekovno liturgijsko „ustrojstvo“, novonastale prilike dovele do povijesne cezure, kad se ulaskom u post-reformsku eru, brojnim do tada povijesno-ustaljenim *obredima* počinje gubiti svaki trag: onim, primjerice, na crkvenoslaven-

skom, šćavetu odnosno živom hrvatskom jeziku pjevanih *Jutarnjih* i *Pohvalama* Velikog četvrtka, petka i subote, koje su na području srednje Dalmacije „odjekivale“ impresivnom varijabilnošću izvorno-pučkih crkveno-glagoljaških napjeva; ili kad su „reformski“ uvedene *večernje mise* (do tada samo prije podne moguće) „istisnule“ nedjeljom i blagdanom tradicijsko pjevanje *Večernja*, melodijski usklađenih u raznolikosti svojih brojnih pučkih psalmodijskih i himničkih verzija; ili kad se na istom „udaru“ našlo od davnina u ranim jutarnjim satima velikih blagdana uobičajeno na „pučki“ način pjevanje svećanih *Jutarnja*; ili kad su na još dramatičniji način brojni *misni Ordinariji*¹⁴ od kojih nekoji kao izvanredni uzorci *spontano-pučkih* melodijskih „oblikovanja“ jednostavno i gotovo prešutno nestajali „iz uporabe“, kontrastniji prijelaz iz „starog“ u „novo-reformsko“ liturgijsko doba nije mogao biti očitiji i brži.¹⁵

S tim u svezi treba reći i naglasiti, da su svi ti do 1975. godine snimljeni i kasnije transkribirani napjevi (izvorni u *spontanosti* izražaja pučkih pjevača) bili do tada (kroz usmenu predaju) izvorno-trajan melodijski interpret službenih liturgijskih tekstova¹⁶, ali ne kako je to u katoličkoj Crkvi strogo propisano bilo latinskim jezikom i kodirano-ustaljenim (monofonijskim) gregorijanskim napjevima, nego upravo suprotno, zahvaljujući glagoljaškoj tradiciji narodnim jezikom, u raznolikosti (svojih) pučki-oblikovanih melodijskih verzija.

Uzme li se pritom u obzir ukupan broj na području srednje Dalmacije snimljenih, potom u velikom broju transkribiranih i analiziranih napjeva, teško da bi mogao biti usporediv s drugim našim „glagoljaškim“ područjima, bilo to kvantitativno (proporcionalno tijekom liturgijske godine) bilo kvalitativno (u odnosu na aspekte melodijske raznolikosti i varijabilnosti njihovih spontano-pučki u vremenu nastalih melodijskih dostignuća) neovisno o tome je li pritom riječ o sastavnim dijelovima brojnih misnih Ordinarija ili onih *Jutarnja* i *Večernja*; o psalmima, antifonama, himnima, štenjima, „profecijama“, responsorijima, posljednicama ili nekim drugim liturgijskim ili paraliturgijskim napjevima, nastalim bilo izravno-spontano, preoblikovanjem ili parafraziranjem određenih prototipnih melodijskih fragmenata ili motiva.

Što je sve pučkom stvaralačkom inventivnošću pjevača moglo tijekom stoljeća u odnosu na melodijska „izna-

¹² Usp., Niko Kalogjera, sveta Cecilija 14, Split, 1920, str.8.

¹³ Što neizravno potkrjepljuju i brojne obredne knjige koje su tim generacijama pjevača stajale na raspolaganju.

¹⁴ Njih sedam na području srednje Dalmacije

¹⁵ Zna se naime, nestankom obreda, nestaju i napjevi, u koliko se više (redovito) ne pjevaju!

¹⁶ Uz tek neke paraliturgijske.

šašća“ u srednje-dalmatinskim lokalitetima nastajati, dokazuju sadržaji postepeno objavljenih knjiga i člana, temeljeni na izuzetno velikom broju snimljenih i transkribiranih napjeva i posredstvom komparativno-analitičkih procesa detaljno iznađenih i iznesenih spoznaja i saznanja.

Da se to nije dogodilo tada, prije nego što su postupno „iz uporabe“ nestajala prethodno već spomenuta temeljna POGLAVLJA „klasične“ ere baštinjenog pjevanja, što bismo tridesetak ili više godina kasnije istraživali i snimali? Doista ili tek „ostatke ostataka“, tim više što reformski kontekst „novog doba“ nije bio usmjeren samo na liturgijske obrede i napjeve koji su te obrede pratili, nego i na obredne tekstove sadržajno reducirane i redakcijski reformirane, što je svakako bio novi (velik) „izazov“ pjevačima tih vremena, koji su većinu pre-reformskih „starinskih“ tekstova, znali na pamet! I s tog stanovišta, imali smo sreće, zateći se 70-ih godina prošlog stoljeća na zadnjoj liniji *kontinuiteta*, neposredno prije konačnog stupanja na snagu brojnih već najavljenih liturgijsko-reformskih promjena i preinaka, nakon kojih ustaljeni pojmovi iz pučke prakse pjevanja „s koljena na koljeno“ ili „usmena predaja“ generacijama pjevača do tada „sveti“, neizbježno gube na intenzitetu svoje dotadašnje zastupljenosti i „vitalne“ važnosti.

Postkoncilske liturgijske reforme, nedvojbeno su i značajno poremetile cjelovitost i autentičnost napjeva glagoljaško-pučke orijentacije, u njihovom dotad izvorno-tradicijski, kroz usmenu predaju „kodirano“ održavanom slijedu.

Stožerna „poglavlja“ jedne specifične baštine crkvenog glagoljaško-pučkog pjevanja, urezana u pamćenje generacija pjevača, snagom novih izazova nezaustavljeno gube ustaljenu dinamiku. Nastale promjene vode do zastoja i prestanka *kontinuiteta* baštinjene tradicije pjevanja, koje onda sve očitije postaje podređeno i zapostavljeno; u mnogim mjestima je nakon dužeg niza „reformskih godina“ izmakom sjećanja i zamrlo!

Ne čude stoga pojave učestalo-spontanih inicijativa pojedinih nostalgično-osviještenih o nužnosti rekonstrukcije ili obnove onoga što se nekad s koljena na koljeno vjerno i s ljubavlju prenosilo! Tako se u mnogim mjestima počinju prikupljati melodijska „prisjećanja“ posredstvom nekog, još živućeg starijeg pjevača ili nekih drugih sličnih „svjedočanstava“¹⁷ kako bi se na taj način

¹⁷ Od nekih čak na druge kontinente nekada odseljenih (starijih) „domaćih“ pjevača.

nekadašnje tradicijsko-glagoljaško pjevanje uspjele „revitalizirati“, u notni ispis „prenositi“, uvježba(va)ti i prigodno u pojedina liturgijska slavljva „unositi“. ¹⁸

Bilo je i drugih sličnih „kvazi-znanstvenih“ inicijativa; tako se primjerice krajem 90-ih godina prošlog stoljeća u brojnim srednje-dalmatinskim mjestima prilazilo „organiziranim“ probama i „uvježbavanju“ određenog broja korizmenih pučkih napjeva, kako bi ih se „izvježbane“ moglo kvalitetno *studijski* snimiti, posredstvom audiokaseta popularizirati i na taj način „obrađene“ od zaborava „spašavati“!

Međutim, svi ti i takvi pokušaji rekonstrukcije ili revitalizacije nekih već (ili gotovo) zaboravljenih napjeva na temelju njihovog prinudnog „prisjećanja“ uz pomoć nekog starijeg pjevača (ili pjevačice) ili bilo kakvih drugih „svjedočanstava“ preoblikovanih i prenesenih entuzijazmom odgovornih uvježbavatelja u izvedbene programe novo-oformljenih grupa ili zborova (najčešće mješovitih) **ne mogu** biti podloga i temelj muzikološki-znanstvenom proučavanju jedne (u svjetskim razmjerima) specifične tisućljetne **glagoljaške** baštine pjevanja, kao ONI (napjevi) koje smo u trajno očuvanom slijedu usmene predaje zatekli i uspjeti sačuvati **u izvornosti, cjelovitosti i spontanosti izvedbe!**¹⁹

¹⁸ Tako u jednoj od publikacija iz 2011. godine (doslovno) stoji: „u našem mjestu glagoljaško je pjevanje bilo sasvim **zamrlo!** Pjevalo se nešto samo u Velikom tjednu i na sprovodima...“! Onda i u koricama iste publika cije (na pratećem CD-u) upozorenje: „pojedine glazbene jedinice su doradivane, pa se uvijek ne podudara tonski i notni zapis!“

¹⁹ Što ipak ne znači da vrijednosti suvremenijih oblika takvih napjeva „iznađenih“ zadnjih desetljeća nostalgičnim pokušajima obnove „starih“ ne zaslužuju pažnju (prvenstveno u vidu aktualno još postojećih liturgijskih zahtjeva).

Samo napjevi, toj kategoriji pripadajući, ostaju vjerodostojan, stožeran i postojan segment utemeljenosti i dosljednosti našeg (unutar liturgijskih normi Rimske Crkve) specifičnog glagoljaško-glazbenog sistema, paralelnog s gregorijanskim, u liturgijskim slavljima snagom „nepisanih“ zakonitosti u pamćenju pjevača kroz vjekove (o)čuvanog!

Shodno upravo tim „zakonitostima“ bila su na području srednje Dalmacije (mojim projektom) obuhvaćena i provedena sistematska istraživanja i snimanja velikog broja napjeva; njihovog (naknadnog) transkribiranja, analitički-proučavanog i sintetiziranog, tako da su u dosljednosti tih komparativno-analitičkih smjernica mogle biti ostvarene publikacije stožernih „poglavlja“ te naše melodijske glagoljaško-pučke baštine pjevanja!

U tom kontekstu ističem, kao prvo (1981.) objavljenu disertaciju,²⁰ temeljenu na skupu od 15 uobičajeno (posvuda) korištenih tekstova Velikog tjedna sa 180 pratećih im napjeva-varijanti iz 34 lokaliteta, dovoljnih da se na 475 stranica mogu utemeljeno komparativno-analitički iznaći i prikazati posebnosti, strukturno, melodijski i izvedbeno proučavanih glagoljaško-pučkih oblikovanja, suprotnih onima iz paralelnog gregorijanskog sistema, u rimskoj liturgiji univerzalno i strogo obvezujućih.

To „poglavlje“ pjevane glagoljaške baštine upotpunilo je potom i sljedeće sa 375 snimljenih napjeva iz sedam pučkih misnih Ordinarija (iz 29 lokaliteta)²¹ postepeno transkribiranih, na temelju kojih su onda dosljedno kroz komparativno-analitičke procese mogla uslijediti značajna strukturno-melodijska „saznanja“ precizno sintetizirana u više poglavlja jedne na 375 stranica (2011.) objavljene knjige!

Na sličan način i treće stožerno „poglavlje“ glagoljaškog pjevanja, usmjereno na nekad uobičajene (pučke) celebracije *Jutarnja* i *Večernja* sa njihovih 359 (iz 70-ih godina prošlog stoljeća) snimljenih, zatim transkribiranih napjeva iz 26 lokaliteta, posebne je pažnje vrijedno!²²

²⁰ Usp. Jerko Matinić, *Glagolitische Gesänge Mitteldalmatiens*, G. Bosse Verlag, Regensburg, 1981, Teil I (Text: 362 S.), Teil II (Noten: 113 S.); objavljeno u kolekciji: Kölner Beiträge zur Musikforschung, Nr. 103.

²¹ Usp. Jerko Martinić, *Pučki napjevi misa iz srednje Dalmacije u kontekstu glagoljaške tradicije*, Hrvatsko Muzikološko Društvo, Zagreb, 2011, Muzikološke Studije, Br. 13.

²² Usp. Jerko Martinić, *Glagoljaško tradicijsko pjevanje Jutarnja i Večernja na području srednje Dalmacije*, Hrvatsko Muzikološko Društvo, Zagreb, 2014, Muzikološke Studije, Br. 17.

Na 329 stranica, sadržajno analitički sintetiziranih, mogli su u varijabilnosti melodijskih interpretacija, doći do izražaja svi im pripadajući dijelovi: zazivi, psalmi, himni, kantici kao i pjevana „štenja“) koje su pjevači tada još zanosno i „znalački-pučki“ u izvornosti melodijskih tijekova, spontano izvodili!

Sve ovo što je na području srednje Dalmacije u odnosu na istraživanja, snimanja, transkripcije, analize, sinteze, zatim i publikacije o glagoljaškoj tradiciji pjevanja moglo biti u dosljednosti jednog projekta do kraja ostvareno, ostvareno je sa ciljem: dosljedno i temeljito iznaći i pokazati vrijednosti, bogatstvo i značaj melodijskih sadržaja koje su upravo nama na jednom (cijelom) u obzir uzetom području, generacije nadarenih pjevača mogle (još u pravo vrijeme) kao nepatvoren zalag predaje s koljena na koljeno u nasljeđe predati.²³

Snimljenim napjevima (iz 70-ih godina prošlog stoljeća) pjevači su zorno pokazali da svojim izvorno-pučki oformljenim glazbenim sistemom slijede, paralelno i na vlastitom jeziku, iste one liturgijske sadržaje koje za sve ostale narode katoličkog svijeta sadrže službene obredne (latinske) knjige, praćene uravnoteženim stilom usklađenog gregorijanskog sistema, što nedvojbeno, u odnosu na nas, pripada povijesno-značajnim posebnostima!

Hrvatski narod ne bi stoga nikad smio zaboraviti da se je od Istre i Kvarnera do drugih dalmatinskih područja mogao do zadnje (postkoncilске) liturgijske reforme u odnosu na zajedničke uzuse pjevanja i uporabe jezika unutar strogih odredbi Svete Crkve Katoličke smatrati *privilegiranim*, služeći se svojim narodnim umjesto latinskim jezikom, neovisno o tome što je taj pojam izgubio **snagu** i značenje koje je imao do dana kad se ta za nas iznimna povijesna blagodat uporabe vlastitog jezika u liturgiji „prelila“ odlukom Koncila na sve nacije katoličkog svijeta! Međutim, što se nas tiče, sjaj i važnost jedne takve povlastice ne bi nikad smjeli izbljediti; i dalje bi trebali ostati „neokrjnjeni“ kao posebnost bez premca „urezani“ u svijest svih koji znaju slijediti njezin trag i vrednovati sva na tom tragu nastala kulturna i vjerska dostignuća! 🎵

²³ Želi li netko na sličan način (znatnije) obraditi i druga naša „glagoljaška“ područja (primjerice, ono istarsko-kvarnersko, zadersko ili šibensko, nakon nastalih reformskih promjena, ne preostaje mu drugo, nego da u arhivima potraži snimljene napjeve, koje su na tim područjima (u 1960-im godinama) naši poznati etno-muzikolozi (Vinko Žganec, Stjepan Stepanov ili Jerko Bezić) uspjeli (magnetofonom) snimiti!